

**ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ СУДОВИХ СИСТЕМ ЄС І УКРАЇНИ:
СПІЛЬНІ ПОТРЕБИ ТА ПРИНЦИПИ**

Стаття розкриває основні проблеми розвитку судових систем України та ЄС, проводить паралелі між сучасними викликами їх розвитку, визначає основні напрямки здійснення реформ, розкриває підходи, які при цьому застосовуються, окреслює спільні принципи реформування судових систем. Автор показує проблеми втілення даних реформ і прогнозує розвиток судових систем за умов втілення визначених заходів.

Ключові слова: ЄС, Суд ЄС, судова система України, судова система ЄС, реформа, Угода про асоціацію.

Кротінов В. А. Переагрузка судебных систем ЕС и Украины: общие потребности и принципы.

Статья раскрывает основные проблемы развития судебных систем Украины и ЕС, проводит параллели между современными вызовами их развития, определяет основные направления осуществления реформ, раскрывает подходы, которые при этом применяются, определяет общие принципы реформирования судебных систем. Автор показывает проблемы воплощения данных реформ и прогнозирует развитие судебных систем в условиях реализации определенных задач.

Ключевые слова: ЕС, Суд ЕС, судебная система Украины, судебная система ЕС, реформа, Соглашение об ассоциации.

Krotinov V. O. Restart of Judicial Systems of the EU and Ukraine: Common Needs and Principles.

The article under review describes the basic problems of the judicial systems of Ukraine and EU, draws parallels between modern challenges of their development, determines the main directions of reforms, reveals applicable approaches, outlines common principles reforming judicial systems. The author shows the problems of implementation of these reforms and predicts the development of judicial systems in terms of implementation of identified measures.

Keywords: EU, EUCJ, the judicial system of Ukraine, the EU judiciary system, reform, Association Agreement.

Європейський Союз часто порівнюють із державою, оскільки йому притаманні основні характеристики державного утворення, зокрема, наявність єдиної території, населення та громадянства ЄС, органів влади (в тому числі, апарату управління і примусу), прийняття нормативно-правових актів, які є обов'язковими до виконання тощо. Більше того, в ЄС створено особливу судову систему наднаціонального рівня, яка за своїми ознаками наближається до національних судових систем. Сьогодні в ЄС виникла потреба провести реформу судової системи, яка пов'язана, насамперед, із розширенням та поглибленням євроінтеграційних процесів на території Європи. Україна прагне розвивати відносини з ЄС та стати в перспективі його повноправним членом, тому змушена проводити внутрішні реформи судової системи, спрямовані на впровадження європейських принципів судочинства. Той факт, що і в Україні, і в ЄС одночасно відбуваються судові реформи, дає можливість, так би мовити, в реальному часі та в динаміці побачити їх перебіг, провести порівняльний аналіз і визначити сучасні спільні потреби розвитку судових систем партнерів, а також показати, якими шляхами йдуть Україна і ЄС для того, щоб їх подолати.

Дослідження реформування судової системи ЄС стосуються реформи 2008 року, проведеної у зв'язку з прийняттям Лісабонської угоди. Вони, насамперед, зосереджені на розкритті таких питань, як перерозподіл юрисдикції, правові засади формування судів тощо. Тут можна виділити науковців: І. А. Грицяка, Т. В. Комарову, К. В. Бережну, серед іноземних дослідників – К. Карубу, М. Гейбл, Ф. Гофмайстера, Г. Де Вайле, А. Стоуна Світа, Л. Ентіна.

Дослідження сучасного етапу реформування судової системи ЄС спирається на розвідки таких фахівців, як А. Алемано, Л. Печ, К. Ленартс, а вітчизняної судової системи – Я. Романюка, І. Зіньківа, а також на дані аналітичних інститутів.

Оскільки судова реформа в ЄС отримала своє формальне визначення лише у жовтні – грудні 2015 року, то і дослідженню цих питань в Україні поки-що не присвячено належної уваги. Дана робота є чи не першою в цій царині. Судова реформа в Україні так само в цей час дійшла до свого офіційного оформлення і перебуває на етапі переходу до практичного впровадження, що виявляє потребу оцінити досягнуті результати та окреслити напрями подальших дій.

Метою статті є визначення спільних проблем функціонування судових систем України та ЄС і шляхів їх подолання.

Відповідно до положень Угоди про асоціацію [19, ст. 6] (далі – Угода) між Україною і ЄС передбачено співпрацю з питань внутрішніх реформ, основна мета якої полягає у забезпеченні стабільності і дієвості демократичних інституцій, верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод. Відповідно до статті 14 Угоди дана мета має бути досягнута, зокрема, шляхом зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості та боротьби з корупцією [19].

Інструментом впровадження реформ, спрямованих на імплементацію Угоди, є Порядок денний асоціації, в якому однозначно вказано, що першочергово в Україні повинна бути проведена судова реформа. Вона має бути спрямована на «забезпечення незалежності, неупередженості, професіоналізму та ефективності системи судових органів, органів прокуратури, а також правоохоронних органів, які повинні бути позбавлені корупції та політичного або будь-якого іншого втручання» [12, с. 5].

У результаті аналізу нормативно-правових актів бачимо, що серед основних елементів судової реформи уряд України виділяє такі:

- перезавантаження судової системи, обрання нових суддів на прозорому і незалежному конкурсі та формування нових українських судів;
- формування триланкової судової системи (місцеві суди, апеляційні суди та Верховний Суд України);
- усунення політичного впливу при доборі суддів і притягненні їх до відповідальності Вищою радою юстиції та іншими органами, які здійснюють контроль за судовою системою;
- структура і система судів повинна визначатися виключно законами України [13, с. 3].

Експертне середовище та представники громадянського суспільства пропонують різні напрями судової реформи. Експерт робочої групи з судової реформи Т. Шепель зазначає, що основними проблемами судової системи в Україні є «вкрай низький рівень якості правосуддя, що позначається на рівні довіри до судів». Тому судова реформа має втілюватись за трьома основними напрямками:

- спрощення судової системи і судочинства з одночасним кадровим перезавантаженням;
- забезпечення гідного рівня оплати праці оновленого суддівського корпусу та працівників апарату судів;
- антикорупційний контроль та дієва відповідальність суддів» [18].

Варто зазначити, що за даними Центру Разумкова 81 % громадян України не довіряють судам, це є одним з найнижчих показників у світі [15]. При цьому 46 % вважають, що судова реформа є одним із найбільш нагальних завдань [17].

За оцінками розробників реанімаційного пакету реформ ефективна судова реформа повинна зосереджуватись на вирішенні таких проблем:

- забезпечення максимальної незалежності судової влади від політиків (усунення політичних органів від вирішення питань суддівської кар'єри – призначення, переведення, звільнення суддів; більшість суддів, обраних самим суддями в складі кваліфікаційно-дисциплінарного органу);
- забезпечення гідних умов праці для суддів (достойний рівень суддівської винагороди, забезпечення судів приміщеннями з комфортними залами судових засідань і кабінетами суддів);

- зменшення навантаження на суддів і суди (ефективні альтернативні способи вирішення незначних спорів, запровадження електронного судочинства);
- запровадження європейських стандартів щодо побудови і функціонування судової системи (утворення єдиного органу, який відповідає за кваліфікаційні і дисциплінарні процедури щодо суддів, і є одночасно органом суддівського самоврядування, функціонує відкрито і прозоро; перехід до триланкової системи судів);
- призначення суддів на посади в новостворених (реорганізованих) судах на прозорих конкурсних засадах (прозорі і чесні конкурси, які гарантують можливість зайняття посади в реорганізованих судах вищого рівня – ВСУ і апеляційних – для всіх суддів та інших фахівців у сфері права, які відповідають критеріям доброчесності і мають відповідний кваліфікаційний рівень; проходження прозорого конкурсу забезпечить довіру з боку суспільства і позбавить можливості представників виконавчої і законодавчої влади безпідставно звинувачувати і перекладати відповідальність на суди);
- створення дієвого механізму запобігання тиску на суд (запровадження гарантій для суддів, які повідомляють про тиск і притягнення до відповідальності осіб, які чинять такий тиск) [9].

Фахівці Центру політико-правових реформ вважають, що судова система в Україні має стати, насамперед, більш незалежною та справедливою, і основними кроками судової реформи мають бути такі:

- набір суддів через прозорий конкурс;
- відкриті суддівські досьє з інформацією про суддів та їхні статки;
- залучення громадських активістів та журналістів до відбору кандидатур;
- передача Вищій раді правосуддя повноважень щодо переведення суддів;
- деполітизація процедури призначення Генерального прокурора;
- запровадження не лише професійних, але й психологічних тестів для кандидатів на посади суддів;
- усунення монополії адвокатів [16].

У той же час, представники судової системи зазначають, що стратегічними напрямками судової реформи в Україні мають стати:

- «Зміцнення незалежності та самостійності суддів та судової гілки влади;
- збільшення фінансування та підвищення ефективності використання ресурсів;
- відновлення довіри суспільства» [14].

Не менш важливою проблемою більшість фахівців виокремлюють перевантаження суддів. Як показують дослідження, середньомісячне навантаження на суддю в Україні впродовж 2013–2015 років становило 70 справ, що у півтора рази більше, ніж в інших європейських країнах. У 2011 році середнє навантаження на суддю складало 140 справ на місяць [11]. У Литві середнє навантаження судді складає 50 справ на місяць, а у Німеччині – 55, і в цих країнах також вважають суди перевантаженими». З іншого боку, голова суду В. І. Зіньков, розробляючи критерії нормування навантаження суддів, приходиться до висновку, що середнє навантаження на суддю має складати 60 справ на місяць, що має незначну різницю з реаліями. Однак, з урахуванням адміністративних функцій суддів, таке навантаження може бути зменшене до 36 справ відповідно [10].

Таким чином, можна зробити висновок, що судова реформа в Україні повинна втілюватися з метою впровадження принципів незалежності діяльності суддів та прозорості і відкритості процедури їх призначення, а також зменшення навантаження на суддів, що має призвести до підвищення ефективності вітчизняної судової системи та зростання довіри до неї. При цьому має відбуватися впровадження європейських стандартів. Зрозуміло, що реформа буде продовжуватися кілька років, оскільки спрямована на кадрове перезавантаження українських судів.

Для Європейського Союзу питання проведення судової реформи сьогодні також постало на порядку денному. Діюча судова система сформована в ЄС ще у середині ХХ ст. Упродовж більше 60-ти років вона розвивалася, насамперед, шляхом розширення юрисдикції та збільшення кількості суддів. Перша значима судова реформа була проведена

у 1989 році, вона створила Суд першої інстанції, а наступна – у 2010 році, відповідно до Лісабонської угоди, завдяки їй вдалося створити багатоланкову судову систему, яка здійснює конституційне, адміністративне, господарське і трудове судочинство. Однак ці реформи не вирішили проблем адміністрування роботи Суду ЄС, працевлаштування допоміжного персоналу та контролю за їх діяльністю, призначення на посади суддів та заміщення вакантних посад тощо. Паралельно з'явилися нові проблеми, адже у зв'язку з розширенням Європейського Союзу та наділенням його новими компетенціями відбулося і розширення юрисдикції Суду ЄС, що призвело до збільшення навантаження на суддів Суду загальної юрисдикції (з 398 справ у 2000 році до 912 справ у 2014 році [1], тобто з 14 до 32,5 справи на рік на одного суддю), зниження рівня прозорості судового процесу (як у справі *Safe Harbor*) [5; 7], зниження довіри до суду, зниження ефективності судової системи ЄС. У результаті збільшуються витрати ЄС на виплату відшкодувань за затримки у прийнятті рішень, що перевищують п'ять років.

Професор А. Алемано вказує на порушення в Суді ЄС принципів інституційного балансу і лояльного співробітництва, а також принципу відкритості, що виникає внаслідок неналежного інформування громадськості про діяльність суду [2]. Крім того, основними проблемами судової системи ЄС він, разом із експертом Л. Печ, вважає зростання навантаження на Суд ЄС, пов'язане зі збільшенням справ у Суді загальної юрисдикції, справ, що стосуються фінансових питань (від 1,423 в 2014 році до 1600 в 2015 році); а також зростання кількості справ з відшкодування збитків, пред'явлених ЄС через надмірну тривалість провадження в Суді загальної юрисдикції на підставі статті 47 Хартії про основоположні [20] права ЄС, яка гарантує право на слухання справи протягом розумного часу. При цьому А. Алемано і Л. Печ вказують, що проблема зростання навантаження є неоднозначною, адже збільшення навантаження відбувалося поступово із одночасним кількісним збільшенням суддів та їх помічників з правових питань, у зв'язку із розширенням ЄС. Це призвело до того, що протягом перших чотирьох місяців 2015 року кількість завершених справ перевищила кількість нових справ.

Іншою, не менш контраверсійною, проблемою є нездатність держав-членів домовлятися щодо заповнення вакантних посад у Суді ЄС, в результаті чого по кілька місяців не призначаються нові судді.

За матеріалами Суду загальної юрисдикції основні причини судової реформи пов'язані, насамперед, із збільшенням кількості і різноманітності правових актів, які приймаються інституціями, органами, офісами та агенціями ЄС, а також з обсягом та складністю справ, які подають до Суду загальної юрисдикції, зокрема, в таких областях, як конкуренція, державна допомога та інтелектуальна власність [8].

На основі аналізу різних джерел можна зробити висновок, що на сучасному етапі розвитку Суд ЄС потребує вжиття таких заходів:

- зниження навантаження на суддів Суду загальної юрисдикції;
- деталізація та усунення прогалин у процедурі призначення нових суддів та заміщення вакансій;
- зміна термінів повноважень суддів та умов перебування на посаді (наприклад, суддя Вассіліос Скоріс обіймав свою посаду 16 років, з них 12 років був Президентом Суду ЄС, Хіль Карлос Родрігес Іглесіас та Роберт Лукер також очолювали Суд ЄС майже по 10 років) [5];
- спрощення судової системи;
- зменшення витрат на компенсацію за порушення розумного часу розгляду справи;
- оптимізація витрат на утримання суду;
- підвищення прозорості судочинства;
- зміна умов працевлаштування та контролю за діяльністю допоміжного персоналу (низька компетентність судових секретарів та залежність правових радників напряму від судді);
- вирішення проблем із мовами судочинства (переклад усіх документів на 24 офіційні мови ЄС уповільнює розгляд справи та прийняття рішень, а також потребує залучення великих ресурсів);
- скорочення персоналу на 5 %.

На думку Президента Суду ЄС Коена Ленартса [5], обраного на цю посаду 2015 року (в Суді ЄС з 1989 року), частина проблем ефективного функціонування Суду ЄС лежить в політичній площині, адже сьогодні ця інституція є основним двигуном європейської інтеграції, завдяки чим рішенням вдається долати проблеми, що постають на шляху функціонування єдиного європейського простору. Більше того, Суд ЄС, на відміну від національних судів, має обов'язкову юрисдикцію і не може відмовити у розгляді справ привілейованим позивачам. Таким чином, весь масив справ, що надходить до суду, має бути включений до порядку денного.

Упродовж 2011–2014 років обговорювалися різні концепції реформування судової системи ЄС. Насамперед, Суд ЄС запропонував збільшити чисельність суддів Суду загальної юрисдикції на 12 додаткових суддів. Однак держави ЄС черговий раз не дійшли згоди щодо процедури призначення та ротації таких суддів, тому ця пропозиція, за словами професора А. Алемано, «була видалена з пакету реформ, спрямованих на вирішення зростаючого навантаження та підвищення ефективності Суду ЄС» [2].

Основними конкуруючими концепціями були дві: перша полягала у реформуванні архітектури Суду ЄС шляхом збільшення спеціалізованих судів, а друга – у збільшенні кількості суддів Суду загальної юрисдикції удвічі. При цьому самі судді підтримали другу концепцію, в той час як науковці, юристи – першу.

Частина європейських експертів запропонували зосередити судову реформу, насамперед, на поліпшенні внутрішньої організації та адмініструванні судів, зокрема:

- призначити додаткових співробітників, які здійснюють реєстр і надають послуги перекладу;
- призначити 19 додаткових юридичних секретарів (*référéndaires*);
- призначити 12 нових суддів у суді загальної юрисдикції, але за умови, що суд обґрунтовано доведе і надасть статистичні дані, які підтверджують об'єктивну необхідність збільшення чисельності суддів у зв'язку із зростаючим робочим навантаженням упродовж 2015 року;
- створити комітет експертів для аналізу переваг і недоліків створення нового суду, що спеціалізується на товарних знаках, патентах та інтелектуальній власності;
- запровадити відкритий конкурс на посаду судді з числа авторитетних науковців у сфері права та суддів з вищих судів кожної держави-члена;
- призначити кожного суддю на один дев'ятирічний термін без права бути перепризначеним або ж переведеним в інший суд;
- запровадити нові правила, які б гарантували дотримання гендерного паритету під час набору суддів;
- членами Європейського комітету з ефективності правосуддя (СЕРЕП) провести моніторинг суддів ЄС на тих же умовах, як в судах держав-членів Ради Європи;
- створити спільний комітет Ради і Парламенту для аналізу потреб Суду ЄС та розробки пропозицій щодо поліпшення його функціонування та підвищення легітимності його рішень [2].

З метою подолання проблем із працевлаштуванням та контролем за діяльністю допоміжного персоналу було запропоновано запровадити для секретарів суду кваліфікаційні іспити та курси підвищення кваліфікації, а для юридичних помічників суддів – контракт, який буде підписуватися із Судом ЄС, а не з конкретним суддею.

У результаті, Президент Суду ЄС Коен Ленартс, Президент Суду загальної юрисдикції та Президент Трибуналу з публічної служби підтримали другу концепцію: вдвічі збільшити кількість суддів Суду загальної юрисдикції без створення нових спеціалізованих судів, тобто з 28 до 56 суддів. З метою зменшення економічного тягаря скасувати Трибунал з публічної служби ЄС, а його суддів перевести до Суду загальної юрисдикції [3].

3 грудня 2015 року Рада і Парламент ЄС прийняли постанову про реформування Суду загальної юрисдикції [8] (далі – Постанова). Метою реформи є забезпечення належного розгляду зростаючої кількості судових справ впродовж розумного строку. Можливість створення спеціалізованих судів, як це передбачено у статті 257 Договору про Функціонування Європейського Союзу не прийнято.

Реформа передбачає поступове збільшення числа суддів Суду загальної юрисдикції і злиття Трибуналу у справах публічної служби з Судом загальної юрисдикції [8]. У результаті проведення реформи число суддів збільшується на 12 осіб впродовж грудня 2015 року, на 7 осіб з вересня 2016 року – за рахунок переведення суддів з Трибуналу з публічної служби, до яких приєднуються ще дев'ять нових суддів у вересні 2019 року. В цілому це означає 21 додаткову посаду судді в кінці процесу реформи. 12 перших кандидатур на посади суддів, запропоновані урядами таких держав-членів, як Чеська Республіка, Швеція, Іспанія, Угорщина, Польща, Кіпр, Литва, Греція, Латвія, Люксембург, Словаччина та Мальта [4], мають пройти перевірку на відповідність критеріям незалежності, неупередженості, досвіду та професійної та особистісної придатності, яку проводить Парламент ЄС. При цьому збільшення кількості суддів не повинно призводити до набору додаткових правових секретарів або іншого допоміжного персоналу. З метою забезпечення фінансової ефективності реформи Постанова передбачає необхідність проведення внутрішніх реорганізаційних заходів, які повинні створити умови для ефективного використання існуючих людських ресурсів усіма суддями рівною мірою.

Важливим нововведенням реформи є принцип гендерного балансу, який полягає в тому, що уряди держав-членів для часткової заміни складу суду мають висувати двох суддів, з яких одна жінка і один чоловік.

Що ж до термінів перебування на посадах, то Постановою чітко зазначається, що судді і Генеральні адвокати будуть проходити ротацію кожні три роки.

На думку Ф. Браза [6], Міністра юстиції Люксембургу, активного учасника судової реформи в ЄС, така реформа зміцнить судову систему ЄС, яка надає імпульс європейській інтеграції. На його думку, завдяки змінам, внесеним до Статуту Суду ЄС [8], вдасться подолати основні проблеми, зокрема: зростання навантаження, затягування часу розгляду справ, збільшення роботи Великої палати.

Проведення судової реформи буде коштувати 13,5 млн € на рік. Однак, на думку прихильників реформи, ці витрати є виправданими, якщо порівняти їх із сумою компенсацій збитків у зв'язку із затягуванням розгляду справ, які становлять 26,8 млн € [4].

Тим не менше, на цих заходах ЄС не планує закінчувати реформу: з метою моніторингу результатів проведеної реформи та відстеження подальших потреб розвитку судової системи ЄС передбачено щорічну розробку звітів про діяльність Суду ЄС (із залученням зовнішніх експертів) [8].

Таким чином, можна спрогнозувати, що ЄС за 2–3 роки знову повернеться до питання судової реформи. Адже втілені заходи швидше нагадують оперативне залатування дір, аніж подолання системних недоліків. Зрозуміло, що подолати проблему заміщення вакансій та призначення нових суддів (тобто здатність домовлятися між собою країнами ЄС) цій реформі не вдасться. Більше того, зовсім не прописано механізму впровадження принципу гендерної рівності, ротації суддів за умов дотримання цього принципу, що призведе до чергових конфронтацій всередині ЄС.

Висновок. В Європейському Союзі, як і в Україні, назріла потреба проведення судової реформи. Проблеми, які постають перед ЄС і Україною, дуже перегукуються: велике навантаження на суддів, невирішені питання процедури призначення суддів, втілення принципу прозорості, зростання витрат на утримання судового апарату, необхідність спрощення судової системи тощо. У той же час, для ЄС сьогодні є не стільки актуальним питання дотримання принципу незалежності суддів, скільки впровадження принципу гендерної рівності. Як видно, і в Україні, і в ЄС судові реформи будуть тривати не один рік, оскільки потребують значних витрат і вимагають дотримання прав суддів під час звільнення та призначення.

Список використаних джерел:

1. Alemanno A., Pech L. Reform of the EU's Court System: Why a more accountable – not a larger – Court is the way forward. Mi 17 Jun 2015, Verfassungsblog on Matters Constitutional [Електронний ресурс] / Alemanno A., Pech L. – Режим доступу: <http://www.verfassungsblog.de/reform-of-the-eus-court-system-why-a-more-accountable-not-a-larger-court-is-the-way-forward/#.VmBEqNLhC9J>

2. **Alemano A. Where do we stand on the reform of the EU's Court System? September 22, 2015 12:00 AM** [Електронний ресурс] / A. Alemano. – Режим доступу: <http://albertoalemanno.eu/articles/where-do-we-stand-on-the-reform-of-the-eu>
3. **Approval of the proposed reform of the judicial framework of the Court of Justice of the European Union Court of Justice of the European Union. Information for Press No 131/15, Luxembourg, 30 October 2015, CURIA** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2015-10/cp150131en.pdf>
4. **Court of Justice of the EU – Council adopts reform of General Court. 03-12-2015, Presidency of the Council of the EU, Grand Duchy of Luxembourg** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eu2015lu.eu/en/actualites/communiqués/2015/12/03-reforme-cjue/index.html>
5. **ECJ President on EU Integration, Public Opinion, Safe Harbor, Antitrust. By Valentina Pop. Oct 14, 2015, The Wall Street Journal** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blogs.wsj.com/brussels/2015/10/14/ecj-president-on-eu-integration-public-opinion-safe-harbor-antitrust/>
6. **European Parliament Vote for Court of Justice Statute Reform Following 4 Years of Negotiations, 29 October 2015 08:53, Chronicle.lu** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chronicle.lu/categoriesluxembourgpolitics/item/13985-european-parliament-vote-for-court-of-justice-statute-reform-following-4-years-of-negotiations>
7. **It's official: 'Safe Harbor' invalid October 6, 2015, 5:04 pm, Privacy Europe.** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.privacy-europe.com/blog/its-official-safe-harbor-invalid/>
8. **The European Parliament the Council, Brussels, 18 November 2015 (OR. en) 2011/0901 B (COD) PE-CONS 62/15 JUR 692 COUR 47 INST 378 CODEC 1434 Regulation of the European Parliament and of the Council amending Protocol No 3 on the Statute of the Court of Justice of the European Union. 18 November 2015** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-62-2015-INIT/en/pdf>
9. **Заява Реанімаційного пакету реформ щодо судової реформи / Центр політико-правових реформ. – 12 листопада 2015 р.** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravo.org.ua/2010-03-07-18-06-07/lawreforms/2060-zaiava-reanimatsiinoho-paketu-reform-shchodo-sudovoi-reformy.html>
10. **Зіньков В. І. Пропозиції щодо визначення критеріїв нормування навантаження суддів при розгляді цивільних та адміністративних справ / В. І. Зіньков // Вісник Верховного Суду України. – 2011. – №5 (129). – С. 45–48.**
11. **Навантаження на суддів в Україні в 1,5 рази вище, ніж у Європі / Я. Романюк // УНН. – Четвер, 11 червня 2015 р., 11:06** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1472569-navantazhennya-na-suddiv-v-ukrayini-v-1-5-razi-vische-nizh-u-yevropi-ya-romanyuk>
12. **Порядок денний асоціації між Україною та ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=248502634&cat_id=248502501
13. **Пріоритети порядку денного асоціації «Україна – ЄС». Огляд основних подій за вересень-жовтень 2015 року / Урядовий офіс з питань європейської інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua/document/Digest_AAag_October_UKR_final.pdf
14. **Рішення XII позачергового з'їзду суддів України. Стратегія розвитку судової системи в країні на 2015–2019 роки // Судова влада України** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://court.gov.ua/userfiles/file/DSA/12_ZIZD/pro%20strategiy.doc
15. **Соціологічне опитування // Центр Разумкова. – Грудень 2015** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uceps.org/ukr/poll.php?poll_id=1030
16. **Судова реформа – на низькому старті. Чого бракує? / Центр політико-правових реформ. – 30 жовтня 2015 р.** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravo.org.ua/2010-03-07-18-06-07/lawreforms/2058-sudova-reforma-na-nyzkomu-starti-choho-brakuie.html>
17. **Судова реформа: опитування громадської думки, суддів, експертів / Фонд Демократичних ініціатив імені Ілька Кучеріва. – Грудень 2015 р.** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/sudova-reformertiv.htm>

18. Судова реформа: перезавантаження чи косметичний ремонт? // Українська правда. – 19 серпня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2015/08/19/7078221/>

19. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_\(body\).pdf](http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_(body).pdf)

20. Установчі договори Європейського Союзу (консолідовані версії) / пер. Державного департаменту з питань адаптації законодавства; за заг. ред. Олени Зеркаль. – К. : «Ніка-Прінт», 2010. – 416 с.

* **Кротінов Віктор Олександрович** – здобувач кафедри державного управління та місцевого самоврядування Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу.

УДК 339.972:316.4.

Ілона Куровська *

СОЦІАЛЬНА ДЕРЖАВА ЯК НОВИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ НА ШЛЯХУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У статті йдеться про розбудову України як соціальної держави в умовах євроінтеграції. Наголошується, що для України, як і для інших європейських країн «перехідного типу», цей етап розвитку державності можна назвати соціально-правовим етапом розвитку.

Ключові слова: соціальна держава, правова держава, євроінтеграція, країни «перехідного типу», державність.

Куровская И. А. Социальное государство как новый этап развития правового государства на пути евроинтеграции.

В статье говорится о развитии Украины как социального государства в условиях евроинтеграции. Отмечается, что для Украины, как и для других европейских стран «переходного типа», этот этап развития государственности можно назвать социально-правовым этапом развития.

Ключевые слова: социальное государство, правовое государство, евроинтеграция, страны «переходного типа», государственность.

Kurovska I. Social state as a new stage of constitutional state development in conditions of European integration.

The article refers to the development of Ukraine as a social state in conditions of European integration. It is noted that for Ukraine, like for the other European countries «in transition», the stage of development of the state can be called as the social-legal stage of development.

Keywords: social state, the rule of law, European integration, the countries «in transition» state.

Соціальна держава є новим етапом розвитку правової держави. Тому цей етап розвитку державності можна назвати соціально-правовим етапом розвитку тих європейських країн «перехідного типу», які, подібно Україні, перебувають на шляху євроінтеграції.

Соціально-правова держава діє в певному правовому просторі, не обмежуючи свободу особи, не позбавляючи її відповідальності. А основне це те, що в такій державі вдало поєднуються правові й соціальні принципи [1, с. 11–15].

Принцип пріоритету права і обмеження правом державної влади, як слушно зауважує І. Осика, необхідно розглядати в контексті принципу правового захисту прав і свобод людини та громадянина, тому що вони виражають обидві сторони сутності правової держави [2, с. 95–99].

Оніщенко Н. М., розглядаючи співвідношення права, правової системи і держави, робить висновок про те, що концепція соціальної держави є логічним підсумком розуміння держави як універсальної політико-правової структури, яка повинна забезпечувати своїм громадянам